

UDK 811.163.42'282(497.5-3 Ludbreg)

811.163.42'282'342.8(497.5-3 Ludbreg)

Izvorni znanstveni rad

Rukopis primljen 2. XI. 2012.

Prihvaćen za tisak 24. X. 2013.

Katarina Novak
Filipovićeve 6, HR-10000 Zagreb
KatarinaVz@gmail.com

KLASIFIKACIJA I AKCENTUACIJA GOVORA ISTOČNE LUDBREŠKE PODRAVINE

Ovaj rad predstaviti će akcentuaciju, podrijetlo i distribuciju naglasaka u kajkavskim govorima istočne ludbreške Podravine. Prozodija ludbreških govora naselja istočno od Ludbrega, u smjeru Ludbreg – Legrad, nije prikazana u dosadašnjim istraživanjima mjesnih govora toga kraja pa je cilj ovoga rada opisati sadašnje stanje koje se zbog utjecaja medija i migracija stanovništva mijenja, a jedna od očekivanih promjena u razvoju fonoloških sustava mjesnih govora gubljenje je oprjeke po kvantiteti. Istraživanja će se nadovezati na dosad provedena istraživanja fonoloških sustava govora ludbreške Podravine.

Uvod

Ludbreg je smješten između Varaždina i Koprivnice. Zanimljivost govora ludbreške Podravine upravo je različitost mjesnih govora na pojedinim pravcima rasprostriranja; pravcu Varaždina, Varaždinskih Toplica, Preloga, Koprivnice, prikalničkih sela i Legrada.¹ Govori između Ludbrega i Koprivnice mješavina su kajkavskih i štokavskih govora (od kojih nijedan nije znanstveno opisan), dok se u govorima između Ludbrega i Legrada većim dijelom čuva osnovna kajkavska akcentuacija. Mišljenja znanstvenika nisu ujednačena u prikazu prozodije kajkavskih govora okolice Ludbrega. Dio istraživača smatra da je oprjeka po kvantiteti u govorima ludbreške Podravine izgubljena, odnosno fonološki irelevantna (usp. Blaže-

¹ Usp. Kurtek 1984: 9.

ka 2005) kao što je to slučaj u međimurskim govorima. Drugi dio istraživača zabilježio je približavanje kajkavskih govora ludbreške Podravine ukidanju oprjeke po kvantiteti, međutim taj je proces nedovršen. U njemu se još mogu pronaći minimalni fonemski parovi (usp. Lončarić 2005, Horvat 2011, Novak 2012).

Područje koje geografski obuhvaća ludbrešku Podravinu² ukupno broji 39 naselja, administrativno podijeljenih na nekoliko općina. Svi mjesni govori nisu opisani pa ni jezična mapa ludbreške Podravine nije potpuna. Najčešće opisivan govor u dosadašnjim istraživanjima mjesni je govor Svetoga Đurđa koji je odabran i za punkt Hrvatskog jezičnog atlasa.

Ovdje će se opisati akcentuacija govora kojima se govori na području od Ludbrega do Legrada. To područje obuhvaća dvanaest naselja od kojih dva pripadaju općini Ludbreg (Slokovec i Sigetec), tri su naselja u sastavu općine Veliki Bukovec (Kapela Podravska, Dubovica i Veliki Bukovec), šest je naselja dio općine Mali Bukovec (Sveti Petar, Martinić, Lunjkovec, Novo Selo Podravsko, Županec i Mali Bukovec), a jedno je, Selnica Podravska, u sastavu općine Legrad. Sva su naselja dio Varaždinske županije, a jedno, Selnica Podravska, u sastavu je Koprivničko-križevačke županije. Razlog uvrštavanja Selnice Podravske u govore ludbreške Podravine kojoj ne pripadaju u administrativnoj podjeli izuzetno je velika sličnost govora Selnice Podravske govoru naselja Mali Bukovec, što ne iznenađuje jer je naselje, kao i naselja u sastavu Općina Mali i Veliki Bukovec, pripadalo Draškovićevom posjedu³ do 20. st., a sva su naselja bivšeg Draškovićevog popisa danas dio iste crkvene administrativne jedinice, župe.⁴ Cijepanje na sve manje područne jedinice dio je nedavne povijesti mjesta. U Programu ukupnoga razvoja Općine Veliki Bukovec (2009: 2) zapisan je podatak kako je Općina V. Bukovec bila u sustavu Općine Ludbreg (do 1992.) te Općine Mali Bukovec, u razdoblju 1992. – 1997., kada se odvajaju naselja Veliki Bukovec, Kapela i Dubovica iz spomenute Općine.⁵

Akcentuacija govora pojedinih mjesta se uglavnom ne razlikuje. Postoje razlike u vokalskim sustavima koje će ovdje biti spomenute.

² V. karta objavljena u Tusun 1997: 4.

³ Kanonske vizitacije (PROTOKOLI 101/XIII); *Comes Franciscus Draskovich: Nagy Bukovecz, Dubovicza, Kapella, Novofzello, Supanecz, Kifs Bukovecz, fzelnicza, fzent Peter, Martinič, Lunkovecz* (Popis stanovnika iz 1810.).

⁴ Pripadnost župi bliža je podjeli na skupine govora (barem zasad i ne ulazeći u gradske podjele na župe) u odnosu na državno-administrativne jedinice što je primijetio još u prvoj polovini 20. st. Stjepan Radić (1936: 68–69): »Po župama će biti zgodno opisivati krajeve, što je župna crkva obično od starine jedino mjesto, gdje se je narod iz izokolnih mjesta sastajao, motrio susjednu nošnju, uopće dolazio u dodir sa susjednim svijetom...«.

⁵ Usp. 1. Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine* 1997., br. 10.

Ova naselja nastanjuje uglavnom katoličko stanovništvo. Turska pustošenja bila su razlog migracija, konačno i promjene u sastavu stanovništva ovih naselja u 16. st. i 17. st. Posljedica naseljavanja skupina stanovnika iz nekajkavskih krajeva razlike su u govorima. Čuvanju različitosti vokalskih sustava doprinijela je vjerojatno i podjela školstva na tri škole.⁶ Stanovništvo se uglavnom bavi i poljodjelstvom i obrtom, a vrlo je jaka drvena industrija.⁷

Klasifikacija ludbreških govora na temelju dosadašnjih istraživanja

I. podjela Stjepana Ivšića

Govore ludbreške Podravine Stjepan Ivšić⁸ je u svojoj podjeli na konzervativnu i revolucionarnu grupu kajkavskih govora prema akcentu uvrstio u konzervativnu grupu – skupinu govora koji čuvaju u većoj ili manjoj mjeri mjesto starijega akcenta, gdje se čuva razvijen metatonijski $\hat{\text{~}}$ (tip: *posêkel – posèkli*). Konzervativna grupa govora nadalje se dijeli s obzirom na znatnije varijacije na 8 skupina konzervativnih govora. Prve četiri skupine s oksitonezom \sim , a sljedeće četiri bez nje.

U ovoj potpodjeli ludbreški su govori uvršteni u akcenatski tip I₃ (*žèna, lefi, sũša*)⁹, u skupinu bez oksitoneze.

Odstupanja od osnovne kajkavske akcentuacije određene Ivšićevim kategorijama u ovdje opisivanim govorima (svih sela) odnose se na dugouzlazni na-

⁶ U spomenici škole u Malome Bukovcu zapisano je »postoji od godine 1865.« Ova spomenica sadrži i podatke o okolnim školama. »Na prijedlog i nastojanjem vrijednog župnika veliko-bukovečkog Josipa Šavora, dobije župa Veliki Bukovec još dvije javne škole i to: jedna u Malom Bukovcu sa uškolanim selima Mali Bukovec, Selnica i Županec, a druga i u Sv. Petru sa uškolanim selima Sv. Petar, Martinić i Lunjkovec, dok su za školu u Velikom Bukovcu ostala sela Vel. Bukovec, Dubovica, Kapela i Novo selo.« (spomenica škole u Malome Bukovcu čuva se u pismohrani OŠ Veliki Bukovec).

⁷ U drvno-prerađivačkoj industriji zaposleno je 386 (67, 84%) osoba od ukupno 569 osoba zaposlenih u tvrtkama, a vidljiv je i trend povećanja dobiti, obrtima i društvenim djelatnostima Općine (Glavica-Ječmenica i dr. 2009: 27).

⁸ S obzirom na oksitonezu \sim , akcent tipa *letī*, metataksu akcenta $\hat{\text{~}}$ i metatoniju tipa *posêkel* \leq *posèkel* i *vêžete* \leq *vèžete*, Ivšić u konzervativnoj i revolucionarnoj grani razlikuje četiri glavne grupe: stariju kajkavsku koja čuva razvijen metatonijski $\hat{\text{~}}$ (tip: *posêkel – posèkli*), čakavsko – kajkavsku s akcentom \sim mjesto kajkavskog metatonijskog $\hat{\text{~}}$ (tip: *posìkal – posìkli*), mlađu kajkavsku u kojoj se javlja metataksa metatonijskog akcenta $\hat{\text{~}}$ (tip: *pòsekel – posèkli*) te mlađu kajkavsku s metatonijom akcenata $\hat{\text{~}}$, metataksom (progresivnom i regresivnom) akcenta \sim te s regresivnom metataksom metatoniranih $\hat{\text{~}}$ u nekim govorima (tip: *posêkel – posèkli*).

⁹ »Tip I₃ dolazi u jednom dijelu sreza Jastrebarsko i Zagreb (ispod Sljemena), u srezu Stubica, Zlatar, Novi Marof, Varaždin i Ludbreg« (Ivšić 1996: 73).

glasak koji se javlja u sljedećim primjerima u kojima u Ivšićevim kategorijama dolazi dugosilazni naglasak, dobiven metatonijom, odnosno novi ili sekundarni cirkumfleks, u I jd. imenica ženskog roda i zamjenica, npr. *lopōtom*, *jāgodom*; *mēnom* (dani su primjeri koje navodi Stjepan Ivšić, poradi usporedbe, u svim istraženim govorima ludbreške Podravine).

Ivšić je predložio i podjelu, uz odgovarajuće nazivlje, prema geografskom prostiranju u kojoj bi ovdje opisani govori pripadali prvoj, »zagorsko-međumurskoj grupi« koja obuhvaća »zapadni dio, a međa joj je na istoku crta: Đelekovec na Dravi – zapadno od Koprivnice – potok Krapina kod Budinščine – zapadno od Sv. Ivana – Zeline – selo Ostrna na jugoistoku Dugoga sela – Sesvete – Šestine – Zagreb – sjeverno od Vrapča – Podsused – Sava do Strmca sjeverno od Sv. Nedjelje (kod Samobora) – Sv. Nedjelja – zapadno od Zdenčine – Karlovac« (Ivšić 1996: 71–73).

II. podjela Mije Lončarića

Karta kajkavskoga narječja (Lončarić, 2005: 110)

Klasifikacija M. Lončarića uz akcentuaciju uključuje vokalizam. Lončarić je istražio govore triju sela u okolini Ludbrega (Subotice, Slanja i Sveto-

ga Đurđa)¹⁰ te koprivničke, među kojima je Đelekovec najbliži Ludbregu. Kajkavsko narječje je na temelju akcentuacije i razvoja vokalizma podijelio na petnaest dijalekata. Ludbreške je govore uvrstio u varaždinsko-ludbreški dijalekt čije su glavne značajke čuvanje osnovne kajkavske akcentuacije, nenaglašeni vokalizam s četiri jedinice te jednačenje izjednačenih $\varrho = \imath$ s refleksom etimološkoga o (Lončarić 2005: 111–112). Po kriteriju jednačenja poluglasa s jatom te jednačenja kontinuanke izjednačenih $\varrho = \imath$ s etimološkim o zamjećuje u Subotici, kao i Đelekovcu, jednak je refleks ovih vokala zatvoreno o , ϱ , no pojavljuje se i dvoglas o'' , ili otvoreno o , ϱ (Lončarić 1989: 121). Zajednička značajka svih triju govora reduciranost je vokalizma u nenaglašenome položaju na četiri jedinice pri čemu autor nadodaje da se isto odnosi i na međimurske, varaždinske i đelekovački govor. Među govorima koje je Lončarić istražio nema mjesnih govora sela ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad, čija se akcentuacija ovdje opisuje, a koji se po nekim navedenim kriterijima razlikuju od govora Subotice, Slanja i Svetoga Đurđa te odstupaju od opisanih značajki vokalizma varaždinsko-ludbreškoga dijalekta što će biti detaljnije objašnjeno u ovome radu.

Lončarić je utvrdio da u osnovi govori koje je istražio pripadaju Ivšićevom tipu I₃ s obzirom na akcentuaciju, uz jednu specifičnu stariju crtu i neke jake novije razvojne tendencije. Karakteristična je »starija crta [koju navodi Lončarić (2005: 220)] prijelaz siline s kratkog medijalnog sloga na prethodni dugi slog (*pītati* ← *pīt'ati*), silina ne prelazi na prethodni kratki slog (*kos'iti*)«. Lončarić u istome djelu napominje da je svojstvena crta ovim govorima dezoksitoneza tipa (*ž'ena* ← *ženà*).

III. podjela Đure Blažeka

Sporadično se u istraživanjima dr. Đure Blažeka¹¹ spominju i ludbreški govori. Đuro Blažeka je istražio prvenstveno međimurske govore (Blažeka 2005: 8–9) te je uz 13 međimurskih govora, spomenuo i dva govora ludbreške Podravine, govore naselja Svetoga Petra i Svetoga Đurđa kojima je nadodan i govor Kelemena, naselja u okolici Varaždina. Đuro Blažeka smatra da se u govorima ludbreške Podravine, kao i međimurskim, izgubila oprjeka po kvantiteti. U ovim istraživanjima nije zabilježeno potpuno gubljenje oprjeka po kvantiteti, no zabilježen je proces prefonologizacije te se sa sigurnošću može ustvrditi da

¹⁰ Subotica je bila dio kotara Ludbreg, no kasnije je ušla u sastav koprivničke općine, kao i čitav rasinjski kraj, usp. monografiju Ludbrega; Kurtek 1984: 9.

¹¹ Usp. Blažeka 2000, 2004 i 2005.

razvoj govora na pravcu Ludbreg – Legrad ide ka gubljenju relevantnosti kvantitete. Razlika u kvaliteti samoglasnika kojima Blažeka (2004: 45) u doktorskoj disertaciji potkrepljuje tezu gubljenja oprjeka po kvantiteti (primjer *r'iba* 'životinja' i *r'ya* prez. glagola *ribati* te *l'ista* G jd. i *l'ysta* prez. glagola *listati*) nije zabilježena u ovdje obrađenim govorima.

Đuro Blažeka (2005: 8–9) je naznačio razlike pojedinih pravaca rasprostranja ludbreške Podravine nazivajući govor Svetoga Petra »ludbreškim govorom prema koprivničkoj arei«, govor Kelemena¹² »ludbreškim govorom prema varaždinskoj arei«, a govor Svetoga Đurđa »tipičnim ludbreškim govorom« uz objašnjenje da je »srodan međimurskima«, no na temelju dosad istraženih govora ludbreške Podravine ne može se pouzdano tvrditi kolike su sličnosti govora ludbreške Podravine i međimurskih govora, niti dati znanstveno valjan prikaz razlika tih skupina govora. Govori na pravcu Ludbreg – Koprivnica, mješavina su kajkavskih i štokavskih govora (od kojih nijedan govor nije istražen niti prikazan), dok je u govorima na pravcu Ludbreg – Legrad u dva naselja u skupini od dvanaest naselja zabilježen genetski različit vokalizam u odnosu na vokalizam ostalih deset naselja, pa se može ustvrditi da je ludbreško govorno područje još uvijek nedovoljno istraženo za usporedbu s drugim skupinama govora.

Samo postojanje posebnosti vokalizma poput različitih refleksa *o* i slogotvornoga *l* u nekim naseljima, otkrivenog u govorima na pravcu Ludbreg – Legrad pa i miješanja štokavskih i kajkavskih govora na pravcu Ludbreg – Koprivnica na tako malenom prostoru čini ove govore bitno različitima od međimurskih.

IV. podjela Vesne Zečević

Klasifikacija V. Zečević ne uključuje akcentuaciju, što je tema ovoga rada. Kriterij podjele govora u ovoj klasifikaciji je vokalizam (broj fonema u kratkome vokalizmu, refleks jata i poluglasa i $o = l$), a autorica se poziva na istraživanja govora ludbreškog kraja objavljena do izrade svoje podjele (uglavnom Lončarićeva), pa se govori čija će se akcentuacija opisati u ovom radu ne uklapaju u njezinu podjelu jer njihov vokalizam odstupa u nekim bitnim značajkama od vokalizma sela čije je govore opisivao M. Lončarić. Kontinuanta etimološkoga *o* u ovim krajevima nije izjednačena s refleksom $o = l$, a navedeni refleks $o = l$ nije jednak na čitavom području ludbreške Podravine, čak ni u skupini dvanaest sela na pravcu Ludbreg – Legrad.

¹² Nije dio područja ludbreške Podravine niti joj je pripadao u prošlosti.

Govori naselja na pravcu Ludbreg – Legrad

Moj doprinos dosad navedenim istraživanjima rezultat je terenskih istraživanja govora koje Đuro Blažeka naziva ludbreškim govorima »koprivničke aree«. Poradi distinkcije jednoga pravca prostiranja ludbreške Podravine, pravca Ludbreg – Legrad gdje se nalaze isključivo kajkavski govori u odnosu na govore na pravcu Ludbreg – Koprivnica koji su kajkavsko-štokavski, ovdje će se uporabljati fraza „govori naselja na pravcu Ludbreg – Legrad“.

Akcentuacija je utvrđena pomoću pitanja Upitnika za Hrvatski jezični atlas, dopunjenih pitanjima relevantnima za utvrđivanje akcentuacije, a temeljenim na Ivšićevim, Lončarićevim, Blažekinim i inim istraživanjima kajkavskih govora. Ispitanici su prvenstveno stanovnici starije životne dobi, a odgovori su uspoređeni i s akcentuacijom ispitanika mlađe životne dobi. Primjeri koji se ovdje prikazuju zajednički su govorima Slokovca (S), Svetoga Petra (SP), Maloga Bukovca (MB) i Selnice Podravske (Sel), a ukoliko ima razlika, one su posebno napomenute. Inventar glasova prikazan je za govore svih naselja koja leže na pravcu Ludbreg – Legrad.

Vokalizam

Inventar vokala

Naglašeni slog u dugim silabemima ima 9 jedinica

i	u
ɛ	ɔ
e	o
ɛ̃	ɔ̃
a	

Naglašeni slog u kratkim silabemima ima 6 jedinica

i	u
e	o
ɛ̃	a

Nenaglašeni slog ima 5 jedinica

i u
e o
a

Silabem je i *r* koji se javlja u kratkom i u dugom slogu.

Iako jednaki po broju jedinica, dva vokalska sustava govora ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad međusobno se razlikuju po podrijetlu dviju jedinica u kratkome i dugome slogu (v. niže).

U govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad nema diftonga (sustav je monoftonški).

Realizacija

Na završnome mjestu u riječi nenaglašeni vokali *e* i *i* ostvaruju se otvorenije nego u ostalim pozicijama u riječi, npr. u primjeru *od'ide* 3. os. jd. vokal *e* otvoreniji je u odnosu na vrijednost vokala *e* u *od'ideju* 3. os. mn. 'otići', dok je vokal *i* otvoreniji u primjeru *s'i* 'svi' u odnosu na ostvaraj istoga vokala u riječi *s'ix* G mn. 'svih'.

Ovisnost kvalitete nenaglašenog vokala o vrijednosti naglašenoga opisao je Đuro Blažeka (2008: 31). Osvrćući se na realizaciju nenaglašenih samoglasnika u donjem i srednjem međimurskom poddijalektu čiji su predstavnici Prelog i Podturen, Blažeka je zabilježio:

»Ako je naglašeni samoglasnik otvoren, najbliži će nenaglašeni samoglasnik češće biti realiziran s otvorenijom vrijednošću; i, naravno, obrnuto: ako je naglašeni samoglasnik zatvoren, najbliži će nenaglašeni samoglasnik češće biti realiziran sa zatvorenijom vrijednošću.«

Izgovor fonema *o* u nenaglašenom finalnom slogu približava se ostvaraju vokala *u*. Tipično kajkavskim razvojem *o* i *ɤ* (usp. Lončarić 1990: 154–155) izjednačili su se refleksi praslavenskog nazala *o* i slogotvornoga *ɤ* te se njihova kontinuanta, koja je bila otvorenija od vrijednosti etimološkoga *o*, u govorima Sigeca, Slokovca, Lunjkovca, Maloga Bukovca, Selnice Podravske, Velikoga Bukovca, Novoga Sela Podravskoga, Dubovice i Kapele Podravske izjednačila sa starim *o*, dok se u govorima Martinića i Svetoga Petra kontinuanta praslavenskog nazala *o* i slogotvornoga *ɤ* izjednačila s *u*.

Samoglasnik a

Dugo *a* dolazi u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad u naglašenome slogu, npr. *brāti, lāgati, dāti, znāti, sāko* ‘svatko’, *krāvom* I jd.

Kratko *a* dolazi u:

naglašenom slogu, npr. *mr'as, M'atek, kr'astaf* ‘prljav’, *xr'apaf, kr'ajši, ml'ajši, n'aš*;

nenaglašenom slogu, npr. *prasīcom* I jd., *navēčēr, zab'adaf* ‘badava’, *zapr'af* ‘zapravo’, *mēža, žēna, zēmļa*.

Samoglasnik ɛ

Otvoreno dugo *ɛ* u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad dolazi u naglašenom slogu, npr. *svētec, tēle, sēlo, bēdro, rešēto, čēlo, rēbro, jējce, smrdēči, pēt, zobēj, svržjē, prutjē, smetjē, gostjē, latjē, kostjē*.

Kratko otvoreno *ɛ* dolazi u:

naglašenom slogu, npr. *j'ezik, d'erati, j'ezero*;

nenaglašenom prednaglasnom i zanaglasnom slogu, npr. *tjēden, svētek, pētek, pēdej* (S)||*pēdeñ* (MB, SP, Sel), *sējem, tēle*.

Samoglasnik e

Dugo zatvoreno *e* dolazi u dugom naglašenom slogu, npr. *snēxa, korīta* N mn., *mēsta* N mn., *povēsem* G mn.

Kratko zatvoreno *e* dolazi u:

naglašenom slogu, npr. *sv'etlost, s'eme, kol'eno, p'ekel* ‘pakao’, *c'eker, p'es, v'eter*,

nenaglašenom slogu, npr. *povēsem* G mn., *č'ovek, d'ober, 'ime, sp'ovet* ‘ispovijed’, *'obet* ‘objed, ručak’.

Zatvoreno *e* neznatno je zatvorenije od vrijednosti vokala *e* u standardnome književnom jeziku te se u govoru približava srednjoj vrijednosti vokala *e*, posebno u govoru ispitanika mlađe dobi.

Pred suglasničkim skupom vokal *e* fakultativno se izgovara nešto otvorenije, primjerice u riječima *m'egla*||*mēgla*, *m'etla*||*mētla* te se njegova vrijednost, posebice u izuzetno emocionalnim situacijama, približava vrijednosti otvoreno *ɛ*.¹³

¹³ Variranje vrijednosti vokala *e* u nenaglašenome slogu od *e* do *ɛ* zabilježio je i Đ. Blažeka (2008: 31) u međimurskome dijalektu.

Peter Houtzagers zabilježio je u govorima Hidegsésa i Fertóhomoka (Houtzagers 1999: 56) znatno otvoreniju realizaciju nenaglašanih vokala na finalnoj poziciji u riječi od realizacije u medijalnoj poziciji (primjeri: *žēnĵ* otvorenije u odnosu na *žēnješ*), što se može zamijetiti i u govorima naselja između Ludbrega i Legrada.

U nenaglašenome slogu prilikom ostvarenja tzv. kajkavskog punoglasja u skupini bukovečkih govora (kojoj ne pripadaju ludbreška prigradska naselja Sigetec i Slokovec)¹⁴ javljaju se dvije vrste realizacije glasa *e*. Uz nešto otvorenije *e* u odnosu na vrijednost istoga glasa u standardnome hrvatskom jeziku, u realizaciji se javlja i kratak poluglas *šva*.¹⁵

Samoglasnik *e*

Dugo krajnje zatvoreno *e* u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad dolazi u naglašenom slogu, npr. *tĕlo*, *tĕsto*, *sĕno*, *mlĕko*, *lĕnost* ‘lijenost’, *glĕtva* ‘dlijeto’, *rĕč*, *klĕt*, *bĕdu* ‘objedu’ L jd., *tĕjna* ‘tjedna’ G jd., *pobĕgla* prid. r. ž. jd., *posĕkla* prid. r. ž. jd., *slĕpec*, *pocĕku* L jd., *lĕšĵak*||*lĕšĵak*, *dĕn*, *krumpĕr*, *špalĕr* ‘red ljudi uz cestu’, *papĕr*, *vodĕr* ‘posuda s vodom za namakanje brusa, brušnjača’.

Krajnje zatvoreno *e* u svome se izgovoru bitno približava vrijednosti vokala *i*. Iako se radi tek o izgovornim nijansama, razlike u vokalima *i* (u međimurskome dijalektu) i *e* (govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad, dakle podravskim kajkavskim govorima) primjećuju izvorni govornici koji se u svakodnevnoj komunikaciji služe i standardnim književnim jezikom. Razlike u vrijednostima vokala dokazane su primjerom riječi *cĕrkva*, odnosno *c’irkva*. Razlika je tim izraženija što se u govorima donjeg međimurskog poddijalekta, s kojima ludbreški, preciznije bukovečki govori graniče, realizacija približava »fonemima višega i nižega reda: *i* se približava *i*, a *e* se približava *a*« (Blažeka 2008: 24).

Samoglasnik *i*

U govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad dugo *i* dolazi u naglašenome slogu, npr. *velĭm* 1. os. jd. prez., *gledĭš* 2. os. jd. prez., *velĭju* 3. os. mn. prez., *dužnĭk*, *jĭm* I jd. ‘njim’, *korĭta* N mn., *kil* G mn., *sparĭna*, *vruĭčna*, *govornĭk*, *službenĭk*.

¹⁴ Javljanje poluglasa u bukovečkim govorima je tim zanimljivije što se on ne javlja u susjednim ludbreškim prigradskim govorima u smjeru Legrad – Ludbreg (usp. Novak 2012: 104–107).

¹⁵ M. Kapović (2008: 202, bilj. 287) je zabilježio: »Većina kajk. govora ima *e* (zatvoreno *e*) na mjestu staroga **ə* ili nešto nastalo od toga *e* (rijetko je i *šva* očuvano).« Istaknuo je i da je tendencija vokalizaciji poluglasa *i* u slabom položaju istaknutija nego drugdje.

Kratko *i* dolazi u:

naglašenom slogu, npr. *kob'ila*, *m'iš*, *kol'iba*, *x'iža*, *žur'iti*, *gost'iti*, *ž'lica*;
nenaglašenom slogu, npr. *zõtīlak*, *mlōtiti*, *bčliti*, *dōjti*, *m'otika*, *siromōk*,
avijōn, *spametn'eši*.

Samoglasnik *o*

U govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad dugo otvoreno *o* javlja se u naglašenom slogu, npr. *zlōto*, *gōvran*, *grōt*, *lōš*, *blōgo* A jd., *strōn* A jd. 'stranu', *školōrec*, *lopōtom* jd., *zōjci* 'zečevi' N mn., *tōva* 'otava', *bogōti*, *stōnem* 'ustanem' 1. os. jd. prez., *krōst* supin 'krasti', *rōsti* 'rasti', *spōt* supin 'spavati', *čokolōde* G jd., *siromōk*, *bedōk*.

Samoglasnik *o*

Kratko *o* srednje vrijednosti dolazi u:

naglašenom slogu, npr. *b'op* 'bob', *m'otika*, *t'ork*, *p'ost*, *st'ol*,
kratkome nenaglašenom slogu, npr. *kob'ila*, *kol'iba*.

Dugo *o* dolazi u naglašenom slogu, npr. *pōvak* 'pauk', *vōli* I mn., *lōnci* N mn., *zōrja*, *vōda*, *dōbra*.

Vokal *o* na mjestu stražnjeg praslavenskog nazala *o* i slogotvornoga *l* neki ispitanici fakultativno ostvaruju nešto zatvorenije u odnosu na vokal *o* srednje vrijednosti, no ne krajnje zatvoreno, što može upućivati na zatvoreno *o* kao prvobitnu kontinuantu izjednačenih refleksa *o* i slogotvornoga *l* s kontinuantom etimološkoga *o* u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad.

Samoglasnik *o*

Dugo zatvoreno *o* dolazi u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad u dugome naglašenom slogu, npr. *kōra*, *slōga*, *sfōra*, *kōža*, *vōdu* L jd., *kōla*, *grōbje*, *nōvi*, *širōki*, *bōžji*, *ōsmi*, *potōki* L mn., *mōst*, *gnōj*, *vōla*.

Samoglasnik *u*

Dugo *u* dolazi u naglašenome slogu, npr. *sūxi*, *jūtro*, *rūška*||*xrūška*.

Kratko *u* dolazi u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad u:

a) naglašenom slogu, npr. *k'up*, *č'uden*, *r'uža*, *l'uk*, *l'uft* 'zrak';

b) nenaglašenom slogu, npr. *sus'edof* (SP)||*sos'edof* (Sel, S, MB) 'susjedov', *pocul'ica*, *kurûzni*, *m'ačuxa*, *žur'iti*, *zgub'iti*, *j'abuka*.

Slogotvorno *r*

Dugo slogotvorno *r* u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad javlja se u naglašenom slogu, npr. *prebřnulo* 'promijenilo, izokrenulo' prid. r. sr. jd., *křf*, *dřf* G mn., *vřlci* 'voluharice' N mn., *sřkati*.

Kratko slogotvorno *r* dolazi u:

a) naglašenom slogu, npr. *čřni*, *m'rtef*, *vřnuti*, *břnuti*, *cřknuti*, *přxnuti*, *mřva*, *křčma*, *xřš*, *xřža* 'rđa';

b) nenaglašenom slogu, npr. *prvôk*, *fřtôl* 'četvrtina', *xřžôvi* 'rđav', *vřt'eti*, *třp'eti*.

Javljanje nekih vokala (otvorenoga *o*, *ø*, zatvorenoga *o*, *ø* te krajnje zatvore-noga *e*, *e*) samo u dugom naglašenom slogu upućuje na prefonologizaciju kvan-titete u kvalitetu vokala u govorima naselja između Ludbrega i Legrada. Pri-kazujući prozodiju i vokalizam govora Svetoga Đurđa, naselja sjeverozapadno od Ludbrega, Horvat (2011: 88) je zamijetio: »treba imati na umu da bar *i*, *r* i *u* mogu doći i u kratkome i u dugome slogu, iz čega proizlazi da je svijest o razli-ci između dugoga i kratkoga sloga (tj. kvantiteti vokala) nužna.«

Horvat je tezu o postojanju oprjeke po kvantiteti u govoru potkrijepio i pri-mjerima minimalnih parova riječi koje se razlikuju po kvantiteti. Neki od pri-mjera koje je zabilježio Horvat (2011: 89–90) mogu se posvjedočiti i u govorima istočno od Ludbrega, u pravcu Ludbreg – Legrad:

minimalni parovi riječi po kvantiteti (dužini)

n'a 'izvoli'¹⁶

nâ 3. os. jd. zanijezanog futura

glagola *biti* 'ne će biti'

p'ila 'oruđe za piljenje drva'

pîla prid. r. ž. jd. glagola *piti*

ž'iva 'kemijski element živa (Hg)'

žîva N ž. jd. prid.

p'ita 'vrsta kolača'

pîta 3. os. jd. prez.

minimalni parovi riječi po intonaciji (modulaciji)

dûxa A m. jd.

dūxa 'miris'

môčka N ž. jd.

mõčka G m. jd.

¹⁶ U govorima naselja u smjeru Ludbreg – Legrad troakcenatski je sustav u kojem je kratki naglasak zabilježen znakom ' , a Horvat (2011: 81–108) bilježi isti akcent znakom " u opisu govora Sv. Đurđa.

Konsonantizam

Inventar konsonanata

U govoru se starijeg stanovništva razlikuju dva suglasnička sustava govora naselja na pravcu Ludbreg – Legrad po inventaru suglasnika. U oba inventara javlja se 8 sonanata i 16 šumnika. Inventari dvaju sustava razlikuju se u jednoj jedinici, kontinuantu palatalnoga *ń*. U govoru mlađega stanovništva ove su razlike u inventarima izgubljene.

Prikaz suglasničkih inventara govora Sigeca, Velikoga Bukovca, Dubovice, Novoga Sela Podravskog, Županca, Martinića, Lunjkovca, Svetoga Petra, Maloga Bukovca, Selnice Podravske:

sonanti			šumnici			
v		m	p	b	f	
l	r	n	t	d		
j	ǰ	ń	c		s	z
			ʒ	ž		
			č		š	ž
			k	g	x	

Suglasnički inventar u kojem je kontinuantu polaznoga palatala *ń* > *ǰ* osobitost je konsonantizma starijeg stanovništva Kapele Podravske i Slokovca. Osobitost suglasničkoga inventara obaju navedenih naselja gubi se odumiranjem autohtonog stanovništva tih dvaju naselja i doseljavanjem stanovništva iz drugih kajkavskih i nekajkavskih krajeva što bitno utječe na govor stanovništva, kao i daleko veća izloženost utjecaju medija.

Naglasni sustav

Naglasni sustav za ovaj govor izveden je iz ishodišnog naglasnog sustava kajkavskih govora koji su opisali u Fonološkim opisima Dalibor Brozović i Pavle Ivić (1981: 225–226). Akcenatski sustav mjesnih govora između Ludbrega i Legrada je tročlani akcenatski sustav.¹⁷ U tom tročlanom prozodijskom inventaru, zasebne akcenatske jedinice su:

¹⁷ Tročlani naglasni sustav zabilježio je i Horvat (2011: 92) u naselju Sveti Đurđ, zapadno od Ludbrega, u smjeru Ludbreg – Prelog.

1. kratki akcent '
2. dugi silazni akcent ^
3. neoakut ~

te prozodijska jedinica bez siline i intonacije: nenaglašena kračina ˇ.

Distribucija

Kratki akcent u pravilu dolazi na početnome i središnjem slogu te iznimno na zadnjem slogu posuđenica, npr. *zv'ono, r'iba, j'otec, n'arafska* 'naravna, prirodna', *r'eklec* 'prsluk', *kol'iba, škat'ule* N mn.; *rešt'ant, domištr'ant, matur'ant*.

Dugouzlazni akcent dolazi na početnome i središnjem slogu. Npr. *dõvati, bẽliti, Zõgreb, zdvõjam* 'dvojim' 1. os. jd. prez., *velõju, dvorõšće*.

Dugosilazni akcent dolazi u svim položajima u riječi. Npr. *drẽvo, tẽsto, strõna* A mn. 'strana' (uz *strõn*), *zlõto, neprõvda, posẽkel, gledĩm, žurĩm, pretrpĩm, svrõžjẽ* 'granje'.

U jednosložnim riječima dolazi kratki akcent i dugi silazni akcent, npr. *b'op* 'bob', *l'en* 'lan', *st'ol, m'iš, pl'ac* '(slobodan) prostor'; *krõf* G mn., *l'en* 'lan'.

Na slogotvornome *r* mogu doći sva tri akcenta. Npr. *dřf* G mn., *sřn* G pl., *vřlci* 'voluharice', *m'řva, k'řćma, sřkati*.

Izvan akcenta ne pojavljuju se dugi silabemi.

Riječi s dvostrukim naglaskom

U načelu tonička riječ ima samo jedan naglasak. Iznimke su dulje riječi, složenice i posuđenice u kojima se uz osnovni naglasak javlja još jedan manjega intenziteta. Kategorije u kojima dolazi dvostruki naglasak:

1. superlativi pridjeva, npr. *nãjkr'ajši, nãjj'akši, nãjg'orši*;
2. složenice, npr. *prẽkšć'ęra* 'prekjučer', *'obedvõ*;
3. posuđenice, npr. *šer'afinc'iger, rãjsnẽdlin, v'aservõga* 'libela'.

Nenaglasnice

Prednaglasnice ili proklitike

U govorima naselja između Ludbrega i Legrada prednaglasnice mogu biti:

- a) veznici, npr. *a, i*,

b) prijedlozi, npr. *na zêṃṃi* (MB, SP, Sel)||*na zêṃṃi* (S), *vu vôdu*,

c) niječnica *ne*, npr. *ne vôli* 3. os. jd. prez.

Prednaglasnice i zanaglasnice u govorima naselja između Ludbrega i Le-grada mogu biti:

a) nenaglašeni oblici nesvršenog prezenta pomoćnoga glagola *biti*, npr. *sem*, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *su*,

b) ostatak aorista, odnosno optativa i aorista¹⁸, glagola *biti*, *bi*,

c) oblici osobnih zamjenica u dativu, npr. *m' u*, *nê||jê* 'nje', *ṃm* 'njima',

d) oblici osobnih zamjenica u akuzativu, npr. *mê*, *tê*, *g' a*, *n' u||j' u* 'nju', *ix* 'njih',

e) oblik povratne zamjenice u dativu, *si*,

f) oblik povratne zamjenice u akuzativu, *sê*.

Pomicanje naglasaka na prednaglasnicu

V. Zečević (2000: 55) objašnjava pomicanje naglasaka na prednaglasnicu utjecajem adstrata, odnosno standardnoga književnoga jezika u štokavsko-kaj-kavskom govoru Hrvatskoga Sela:

»U naslijeđenu kajkavskom sustavu HS pomicanje akcenta na prijedlog u pravilu se nije provodilo. Pomicanje se vršilo samo u primjerima s metataksom metatonijskog akcenta $\hat{\ } : \textit{vîdimo} \sim \textit{nê vidimo} \dots$ u primjerima zamjeničke sintagme: *prî nami*, *prêd me*, i u nekoliko ustaljenih primjera proklize: *nâ paše*, *nâ pole*.«

U govorima naselja između Ludbrega i Legrada naglasak se s naglašene riječi pomiče na prednaglasnicu u:

a) svezama prijedloga i imenica u akuzativu, pri čemu se ostvaruje kratki naglasak na prijedlogu u frazi *n' a pole* 'na polje' (S), *p' ot stol* 'pod stol',

b) svezama prijedloga i osobnih, pokaznih i povratnih zamjenica pri čemu se također ostvaruje kratki naglasak u svim bukovečkim govorima, npr. *b' êz nêga* (SP) || *b' êz jênga* (S) 'bez njega', *pr' i nas* 'kod nas', *zê mê* 'za mene', *vû sê* 'u sebe', *nê sê* 'na sebe',

c) u svezi negacije i glagola pri čemu na prijedlogu dolazi akut, npr. u negacijama glagola *bîti* i *mêti*: *nê bo* (S, MB, Sel) || *nê bu* (SP) 'ne će', *nêbre* 'ne može', *nêmam* 1. os. jd. prez.

¹⁸ Matasović (2008: 283–284) je objasnio podrijetlo: »Optativ glagola "biti" glasio je *bim̃*, *bi*, *bi*, *bim̃ bite*, *bi*, no u većini se jezika pomiješao s aoristom istoga glagola (1. jd. *быхъ*, 3. mn. *бышѣ*). Oblik *bim̃* > *bim* očuvan je još u čakavskome.«

Posebno je zanimljiva skupina govora Velikog Bukovca, Malog Bukovca i Selnice Podravske gdje se negacije glagola u prezentu, osim u slučaju kad se mlađe generacije trude govoriti standardnim govorom, tvore zanijekanim prezentom glagola *bīti* u 3. os. jd. *něje* i prezentom glagola, npr. *Něje znōm popěvati. Něje curī sněk.*

Primjeri poput *něbre* ‘ne može’, *němam* 1. os. jd. prez. iznimke su u načinu negiranja glagola u bukovečkim govorima.

Naglasak nije preseljen na prednaglasnicu u svezama prijedloga i imenica u akuzativu, npr. *čez grōt* ‘kroz grad’, *na vřt.*

Proklički oblici zamjenica mogu stajati i na prvome mjestu u rečenici, npr. *Si v'idla? Ga je čul?*

Uz nenaglašene je oblike osobnih zamjenica u akuzativu naglasak na prijedlogu dug i uzlazan, npr. *zō mę* ‘za mene’, *vũ sę* ‘u sebe’, *nō sę* ‘na sebe’.

Matasović (2008: 214) primjećuje kako se u »hrvatskom standardu, a osobito u supstandardu i razgovornom jeziku, pravila o prenošenju naglaska na klitike postupno gube«.

Podrijetlo

Akcenatske promjene u distribuciji prozodijskih jedinica odnose se na pomicanje siline s naglašenog sloga na prethodni slog, a ovisе o položaju sloga u riječi (zadnji/nezadnji), strukturi sloga (zatvoren/otvoren) i njegovoj kvaliteti.

Kratki naglasak dolazi:

na mjestu osnovnoga kajkavskoga kratkog akcenta na početnom i središnjem slogu riječi te u jednosložnim riječima

j'oko ‘oko’, *kob'ila*, *kol'iba*, *b'op* ‘bob’, *zvon'iti*, *suš'iti*, *r'iba*, *zv'ono*, *dopust'iti*, *sad'iti*, *žen'iti*;

b) pomicanjem sa zatvorene ultime na prethodni kratki slog

j'otec, *x'rbet*, *k'osec*, *pr'osec*.

Dugi uzlazni akcent nastao je:

a) od dugog uzlaznog akcenta u ishodišnom kajkavskom sustavu, npr. *mlōtiš*, *mlōdi*, *dvorišče*;

b) regresivnim pomakom kratkoga naglaska s penultime na prethodni dugi slog, npr. *xrōniti*, *žřveti*, *dřvati*, *břliti*;

c) regresivnim pomakom kratkoga naglaska s otvorene i zatvorene ultime na prethodni kratki slog gdje se ostvaruje kao dugi uzlazni akcent, npr. *měřza*, *čřlo*, *reřřto*, *sřlo*, *žřna*, *zřmřa*; u imenicama sa sufiksom *-ina* npr. *sparřina*; u imeni-

cama sa sufiksom *-ôča* npr. *besnôča*, *lefkôča*, *teškôča*, u imenicama sa sufiksom *-ôta* npr. *grexôta*;

d) regresivnim pomakom na duljinu u penultimi u primjerima poput *glôva*, *xrôna*;

e) duljenjem kratkog akcenta fakultativno se javlja dugi naglasak u primjerima gdje je u pravilu kratki slog, npr. *lêto*||*l'eto*, *mêsto*||*m'esto*, *pôle*||*p'ole* (S), *kôsti*||*k'osti*, *držâti*||*drž'ati*. Osnovni kratki slog se može ostvariti i dugo, rjeđe, ovisno o rečeničnoj intonaciji, dok se dugi slog u pravilu ostvaruje dugo pa se za ovaj govor može utvrditi pojava jednosmjerne opozicije. Kao posljedica te pojave javljaju se dublete *sl'ama*||*slâma*, *c'esta*||*cêsta*, *č'ujem*||*čûjem*, *klec'alo*||*klecâlo*. Pojavu su uočio i opisao Stjepan Ivšić, a povezo ju je sa svojim istraživanjima govora lubdreške Podravine i Mijo Lončarić (2005: 238). Pojava jednosmjerne opozicije navodi na zaključak o prijelaznoj fazi u razvoju ovih govora. Vjerojatno je da se njihov razvoj približava situaciji kakvu nalazimo u međimurskim govorima, gdje je izgubljena oprjeka po kvantiteti.

Dugi silazni naglasak stoji:

a) na mjestu dugog silaznog naglaska u ishodišnom kajkavskom sustavu, npr. *mêso*, *brêk* 'brijeg', *têsto*, *drêvo*, *grôt* 'grad', *glôs*, *strônu* A jd., *krôf* G mn.; od primarnog cirkumflesa u primjeru *čôn*, odnosno *čûn* u govoru Svetoga Petra; *znôš* 'znaš' (u kontrakciji skupine gdje je prvi vokal bio nositelj naglaska);

b) u primjerima *neprôvda*, *posêkel* javlja se novi cirkumfleks na mjestu kajkavskog primarnog akuta;

c) na mjestu primarnog kratkog novog akuta u primjeru *vôla*, S. *vôla* 'volja';

d) na mjestu neoakuta npr. u imenicama sa sufiksom *-oč*, npr. *kovôč*, *izvožôč*, *brisôč* 'ručnik', *kotôč*, *pevôč*; u imenicama sa sufiksom *-ok*, npr. *prvôk*, *rožôk*, *težôk*; u imenicama sa sufiksima *-ik*, npr. *bolesnik*¹⁹, *dužnik*, *govornik*; u imenicama sa sufiksima *-or*, npr. *lugôr*, *remenôr*, i sl.

e) u primjerima duljenja ispred suglasničkog skupa gdje je nestao slabi poluglas, npr. *zôjce*, *lâjce*, *mûlce*.

Morfonološke osobitosti

Zadržani su nastavci iz *i*-osnova muškoga roda (usp. Ivšić 1970: 205), npr. N mn. *gôsti* – L mn. *gostêj*||*gôsti*, isto i N mn. *zôbi* 'zubi'||*z'ubi* – L mn. *zubêj*. U I mn. uz redovan nastavak *-i* dolazi kod nekih imenica i završetak *-mi*, npr. *ludmî* 'ljudima'.

¹⁹ I u posuđenici tvorenoj istim dometkom, *betežnik*.

Čuva se supin uz glagole kretanja, npr. *'Idi spôt! P'ëm skôpat.*

Supin u pravilu ima različit naglasak u odnosu na infinitiv, npr. *brâti – brôt; skôpati – skôpat.*

Druge važne značajke koje utječu na klasificiranje govora

Najne očekivanija razlika je nejednačenje refleksa izjednačenih ϱ i slogotvorno \int s etimološkim o .

Praslavenski stražnji vokal ϱ kao i slogotvorno \int dali su o srednje vrijednosti u većini mjesnih govora između Ludbrega i Legrada (Slokovcu, Malome Bukovcu i Selnici Podravskoj).

Slokovec: $o < (\int = \varrho)$, npr. *gôba, lôka, môka, môš, vôgel, kôt, kôk, zôp* 'zob', *rôča* 'ručka', *žôč* m. 'žuč';

Mali Bukovec: $o < (\int = \varrho)$, npr. *môka, môš, vôgel, prôti* N mn., *sôsed, rôke* N mn., *bôxa*;

Selnica Podravska: $o < (\int = \varrho)$, npr. *môčila* prid. r. ž. jd., *gôsto* 'gusto', *b'oxa||bôxa*.

Ovo obilježje je u svojim podjelama vokalskih sustava Vesna Zečević povezala s bednjanskozagorskim dijalektom zapadno od Varaždina, a prvi ga je, također u bednjanskozagorskom dijalektu, govorima Ključa kraja Novoga Marofa i Koškovca kraj Ivanca zabilježio Ivić 1958. U bednjanskozagorskim dijalektima zapadno od Varaždina Zečević bilježi vokalski sustav sa šest fonema u naglašenom kratkom slogu. Izjednačen je refleks jata i poluglasa s krajnje zatvorenim e , izjednačeni ϱ i slogotvorno \int dali su o srednje vrijednosti, dok je kontinuant etimološkoga o zatvoreno ϱ . U glogovičkobilogorskom, zapadnom turopoljskom i sjevernomoslavačkom dijalektu zabilježen je drugi vokalski sustav sa šest fonema u naglašenome slogu, izjednačen refleks jata i poluglasa s krajnje zatvorenim e , a izjednačenih ϱ i slogotvorno \int dali su u (usp. Zečević 1993: 41–42, 180–181).

U govoru Svetoga Petra refleks izjednačenih ϱ i slogotvornoga \int izjednačio se etimološkim u npr. *vûzde, s'used, prutjê, g'olub, v'ugel; s'uza, b'uxa, v'una, mûči* 'šuti', *čûn, žûč, vûk; kl'unem* I jd., *v'ujča*.

Staro dugo o u svim je govorima dalo zatvoreno ϱ :

S: *Bôk* 'Bog', *sfôra, kôra, snôpļe, vôla* 'volja', *kôža, nôs*;

SP: *kôst, plôt, dvôr* L jd., *škôlu* L jd.;²⁰

²⁰ Usp. i Ivić (1958: 58–59) o vokalizmu govora Ključa kraj Novog Marofa i Koškovca kraj Ivanca.

MB: *posô̂t, nô̂ži* N mn., *okô̂li, bô̂gec, nô̂* ‘no’;

Sel: *xô̂dali, grô̂bję, kô̂ža, nô̂voga* A jd., *bô̂kci, kô̂šna, kô̂zjega* A jd.

Raznolikost ostvaraja refleksa izjednačenih $o = l$, vrijednosti fonema između o i u te između o i a koje nalazimo u ovim govorima, zamijetio je i Junković (1967: 98) analizirajući jezik kajkavskih pisaca 16. st. pa se može utvrditi arhaičnost stanja u govorima ludbreške Podravine na pravcu Ludbreg – Legrad. Čuvanje starine u jeziku uvjetovano je zadržavanjem stanovništva u tim naseljima o čemu svjedoče antroponimi zadržani od prvih popisa inkvilina, kmetova, plemića armalista i plemića jednoselaca u 16. st. (usp. Adamček i Kampuš 1976: 444–447) i 17. stoljeću (Draškovićeви popisi podložnika, *Possessio Bukovec*) do posljednjih popisa prezimena izvršenih na tim prostorima (Šimunović i Maletić 2008).

Broj jedinica u nenaglašenom slogu, koji nije reduciran na četiri jedinice, razlikovna je značajka ovih govora spram susjednih međimurskih govora, ali i govora zapadno od Ludbrega.

U kratkome nenaglašenom slogu imaju šest jedinica:

i	u
e	o
ę	a

U govorima Svetoga Petra, Maloga Bukovca i Selnice Podravske javlja se dubleta $e||ə$ kad je taj glas popratan samoglasnik slogotvornome l u slučajevima kajkavskoga punoglasja, kojega nema u govoru Slokovca.²¹

Zaključak

Osobitost ludbreških govora velika je raznolikost mjesnih govora u značajkama uzetim za kriterije klasifikacije u nadređene sustave ranga poddijalekata i dijalekata. Na malom prostoru mogu se naći i kajkavsko-štokavski i štokavski govori, iako, naravno, prevladavaju kajkavski. Među kajkavskim govorima, što

²¹ Usporedi li se s inventarom govora naselja Sveti Đurđ (Horvat 2011: 95), na pravcu Ludbreg – Legrad, može se uočiti jedna bitna razlika govora ludbreške Podravine istočno u odnosu na govore naselja zapadno od Ludbrega, pojava nenaglašenog vokala u u govoru Svetoga Đurđa. Broj jedinica je manji (ima ih četiri), no u govorima naselja na pravcu Ludbreg – Legrad te nije zabilježena fakultativna realizacija poluglasa u nenaglašenom položaju koja karakterizira, čini se na temelju dosad istraženog, isključivo skupinu bukovečkih govora na pravcu Ludbreg – Legrad.

dokazuju istraživanja u ovome radu, ima onih u kojima izjednačen refleks $l = o$ nije izjednačen s refleksom etimološkoga o što nije bio poznat podatak u dosadašnjim klasifikacijama po vokalizmu.

Ovi govori istočno od Ludbrega, kao i neki govori zapadno od Ludbrega (usp. Lončarić 2005: 111; Horvat 2011: 81–108), još uvijek čuvaju oprjeka po kvantiteti, iako je započeo razvoj procesa gubljenja oprjeka po kvantiteti te se tako razlikuju od međimurskih govora u kojima se ta oprjeka izgubila. Samo postojanje vokala poput otvorenoga o , zatvorenoga o te krajnje zatvorenoga e samo u dugom naglašenom slogu upućuje na prefonologizaciju kvantitete u kvalitetu vokala. U govovima naselja na pravcu Ludbreg – Legrad može se zamijetiti jednosmjerna opozicija koja, kao i prethodno navedeni primjeri prefonologizacije, navodi na zaključak o sigurnome približavanju ludbreških govora na pravcu Ludbreg – Legrad stanju kakvo Blažeka bilježi u međimurskim govovima gdje je ukinuta oprjeka po kvantiteti.

Istraživanja većeg broja govora ili barem nekolicine u različitim smjerovima prostiranja ludbreške Podravine mogu otkriti potpuniju govornu sliku toga područja. Daljnja će istraživanja otkriti brzinu gubitka oprjeka po kvantiteti u pojedinim dijelovima ludbreške Podravine. Ovaj rad potkrjepljuje tezu M. Lončarića (2005: 217) o mogućnosti uvrštavanja ludbreških govora u poseban poddijalekt, utvrde li se neke, za klasificiranje, važne osobine. U ovome su radu iznesene značajke vokalizma poput refleksa o i slogotvornoga l koje su ujedno i kriterij podjele govora po vokalizmu i po kojem su govori ludbreške Podravine bitno različiti od međimurskih, varaždinskih prigradskih govora na pravcu Ludbreg – Varaždin i podravske govora okolice Koprivnice, kojima su govori ludbreške Podravine okruženi. Daljnja istraživanja mogu doprinijeti slici govornog područja ludbreške Podravine i vrlo vjerojatno dokazati opravdanost prijedloga koji je iznio Lončarić o potrebi uvrštavanja govora ludbreške Podravine u poseban poddijalekt.

Literatura:

- ADAMČEK, JOSIP; IVAN KAMPUŠ 1976. *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Institut za hrvatsku povijest.
- BLAŽEKA, ĐURO 2000. Govor Svetoga Petra kraj Ludbrega. *Kaj*, 6, Zagreb, 35–46.
- BLAŽEKA, ĐURO 2004. *Govori Međimurja*. Zagreb [doktorski rad, DCD ZG-65/05].
- BLAŽEKA, ĐURO 2005. *Vrela kajkavskih govora*. Čakovec: Visoka učiteljska škola.
- BLAŽEKA, ĐURO 2008. *Međimurski dijalekt – Hrvatski kajkavski govori Međimurja*. Čakovec: Matica hrvatska.
- BROZOVIĆ, DALIBOR; PAVLE IVIĆ 1981. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingističkim atlasom*. Sarajevo: ANUBiH.
- GLAVICA-JEČMENICA, BLANKA; MARIO KLAŠA; SANJA POPIJAČ 2009. *Gospodarstvo. Program ukupnog razvoja Općine Veliki Bukovec*. Varaždin: Agencija za razvoj Varaždinske županije, 27–37.
- HORVAT, JOŽA 2011. Prozodija i vokalizam govora Svetoga Đurda. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 17, Zagreb, 81–108.
- HOUTZAGERS, PETER 1999. *The Kajkavian Dialect of Hidegség and Fertőhomok (= Studies in Slavic and General Linguistics, 27)*. Amsterdam–Atlanta: Rodopi.
- IVIĆ, PAVLE 1958. Procesi rasterećenja vokalskog sistema u kajkavskim govorima. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XI, Novi Sad, 57–69.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1911. Prilog za slavenski akcentat. *Rad JAZU*, 187, Zagreb, 133–207.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- IVŠIĆ, STJEPAN 1996. *Jezik Hrvata kajkavaca*. Zprešić: Matica hrvatska.
- JUNKOVIĆ, ZVONIMIR 1967. *Jezik Antuna Vramca – dijakronijska rasprava iz kajkavske dijalektologije*. Zagreb [doktorski rad].
- Kanonske vizitacije (Protokoli 101)*. Nadbiskupski arhiv Zagrebačke nadbiskupije.
- KAPOVIĆ, MATE 2008. *Uvod u indoeuropsku lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KURTEK, PAVAO 1984. Ludbreška Podravina. U: Vlado Mađarić (ur.), *Ludbreg (monografija)*, Ludbreg: Narodno sveučilište Ludbreg, 9–25.
- LONČARIĆ, MIJO 1989. Istraživanje govora u ludbreškom kraju. *Rasprave Zavoda za jezik*, 15, Zagreb, 275–289.
- LONČARIĆ, MIJO 1990. *Kaj jučer i danas: ogledi o dijalektologiji i hrvatskoj kajkavštini (s kartom narječja i bibliografijom)*. Čakovec: Zrinski.
- LONČARIĆ, MIJO 2005. *Kajkaviana & alia*. Čakovec – Zagreb: Zrinski d.o.o. Čakovec – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

- MATASOVIĆ, RANKO 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- NOVAK, KATARINA 2012. Fonološki sustav govora Slokovca. *Kaj*, 1-2, Zagreb, 95-114.
- TKALEC, EMIL (ur.) 2009. *Općina Veliki Bukovec – Program ukupnog razvoja*. Varaždin: Agencija za razvoj Varaždinske županije.
- Possessio Bukovec*. Arhiv ob. Drašković. Državni arhiv Republike Hrvatske.
- RADIĆ, STJEPAN 1936. *Sabrana djela dra Stjepana Radića I*. Zagreb: Seljačka sloga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR; FRANJO MALETIĆ 2008. *Hrvatski prezimenik – pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TUSUN, MARIJA 1997. *Povijesna naselja: Ludbreška Podravina*. Zagreb: Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine.
- ZEČEVIĆ, VESNA 1993. *Fonološke neutralizacije u kajkavskom vokalizmu*. Zagreb: Zavod za hrvatski jezik Hrvatskog filološkog instituta.
- ZEČEVIĆ, VESNA 2000. *Hrvatski dijalekti u kontaktu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- http://narodne-novine.nn.hr/Narodne_novine_1997_10_30.01.1997.

The Classification and Accentuation of the Dialects of the Eastern Ludbreg-Podravina Region

Abstract

The aim of this paper is to present the origin and distribution of the accents in the dialects of the eastern Ludbreg-Podravina region. The prosody of the dialects belonging to the area on the east of Ludbreg on the route Ludbreg – Legrad has not yet been presented in the up-to-date studies of the local dialects in this area, and this paper aims to describe the current situation subject to ongoing change due to the media influence and population migration. One of the expected changes in the development of phonology systems of local dialects is the disappearance of the difference in length. This study is a continuation of recent studies of phonology systems of the dialects of the Ludbreg-Podravina region.

Ključne riječi: akcentuacija, klasifikacija, kajkavski govori, istočna ludbreška Podravina
Key words: accentuation, classification, Kajkavian dialect, eastern Ludbreg-Podravina region